

Van herstart tot revolutie (1945-1956)

De Hongaarse filmindustrie moest na de Tweede Wereldoorlog uit haar puin worden heropgebouwd. De toenemende invloed van de Sovjet-Unie drukte zijn stempel op de herstart, en bepaalde de grenzen van het filmmaken voor de komende decennia. De communistische machtsovername maakte een einde aan de relatieve vrijheid van de korte periode van coalitievorming na de oorlog. Toen de filmindustrie in 1948 werd genationaliseerd, werd de cinema onder dwang in dienst van de politiek gesteld. Films werden gedomineerd door ideologie, productiegebonden thema's, en zelfs kostuumdrama's hadden een verplicht karakter van klassenstrijd. Het schematisme liet zijn greep pas enigszins los met de verzachting die begon na de dood van Stalin (1953). Deze geleidelijke verslapping leidde tot de wedergeboorte van de Hongaarse artistieke film - met epochale stukken als *Liliomfi*, *Merry-Go-Round* en *Springtime in Budapest*. Deze korte bloei werd echter afgekapd door de revolutie van 1956, die ook voor de filmmakers in de Hongaarse samenleving een limietsituatie deed ontstaan.

De herstart

Ondanks de verwoestingen van de oorlog werd *The School-Mistress*, het eerste stuk "bevrijde Hongaarse film" al in de herfst van 1945 gedraaid. Het toneelstuk van Sándor Bródy werd door Márton Keleti tot film bewerkt met Éva Szörényi en Pál Jávör in de hoofdrollen. Tijdens de kortstondige meerpartijendemocratie, de zogenaamde coalitieperiode, werd de filmindustrie gekenmerkt door twee factoren: een beperkte productiecapaciteit als gevolg van de naoorlogse economische moeilijkheden, gekoppeld aan een steeds politieker houding. Bijna alle van de weinige films die in deze periode van ongeveer twee jaar werden gemaakt, werden gemaakt door verschillende filmproductiemaatschappijen die door de verschillende partijen waren opgericht. Wat artistieke kwaliteit betreft, springen twee stukken eruit: *Somewhere in Europe* van Géza Radványi, verwant aan de Europese neorealistisch-humanistische tendens door het verhaal van kinderen die in de oorlog wees waren geworden, en István Szóts' bewerking van het boek *Song of the Cornfields* van Ferenc Móra, het zoveelste meesterwerk van de naar behoren befaamde regisseur van of *Men on the Alps*, hoewel deze laatste niet zijn beloop kon hebben omdat hij verboden werd door het cultuurbeleid dat intussen onder communistische controle was gekomen.

De nationalisatie

De communistische machtsovername en de geleidelijke vestiging van een eenpartijdictatuur ging gepaard met het verdrijven van dissidenten, ook op filmmakend gebied. In de zomer van 1948 werd de gehele filmindustrie genationaliseerd. De politieke leiding beschouwde de film als een prioritair propagandamiddel en bracht daarom elke fase van het filmmaken onder streng toezicht. Tegelijkertijd richtte de censuur zich op filmscenario's. Als orgaan van de censurerende autoriteit werd de Centrale Dramaturgie opgericht, waarvan de leden scripts scène per scène, zin per zin reviseerden, zodat de resulterende films de ideologie van de Hongaarse Arbeiderspartij zo efficiënt mogelijk overbrengen.

Schematisme

Het nieuwe regime werd niet van de ene dag op de andere ingesteld, zodat de eerste producties - *Treasured Earth*, *Mickey Magnate*, *Mattie the Goose-Boy* - nog iets van de persoonlijke stijl en het talent van de makers vertoonden. De productiefilms die tussen 1950 en 1953 werden geproduceerd, waren gebaseerd op schematische, zich herhalende soorten conflicten en getypeerde personages, waarvan de verhalen de filmkunst degradeerden tot het uitdragen van actuele politieke boodschappen. De naïeve maar welwillende arbeider of boer die een trotse communist wordt en de voorhoede van de arbeidersstrijd, was een terugkerend personage. Dit personage werd door de rechtvaardige partijsecretaris of coöptatievoorzitter in de juiste politieke richting gestuurd. Zij beiden werden geconfronteerd met elementen die vreemd waren aan de arbeidersklasse en die de gemeenschap wilden ondermijnen: voormalige kapitalistische, burgerlijke en intellectuele figuren die

de opbouw van het communisme probeerden te belemmeren met hun nalatigheden en intriges. Om deze didactische verhalen onderhoudend te houden, is er wat humor en muziek in verwerkt.

Wedergeboorte

Met de dood van Stalin trad er een langzame maar merkbare verslapping op in de controle van de culturele sfeer, met inbegrip van de film. De censuur werd losser. Het vroegere direct agitatorische karakter van de verhalen in de bioscopen nam af, en hoewel de filmmakers zich in de meeste gevallen niet geheel aan de politiek konden onttrekken, begonnen zij hun creatieve vrijheid stukje bij beetje terug te winnen. Films als *Fourteen Lives Saved of The Birth of Menyhért Simon* waren al enigszins indicatief voor deze bevrijding, maar de echte doorbraak was *Liliomfi*, de eerste soloregie van Károly Makk met zijn frisheid, speelsheid en pure joie de vivre. Daarna volgde een reeks films met een meer persoonlijke toon, waarin geëxperimenteerd werd met nieuwe oplossingen. Uitzonderlijke voorbeelden hiervan zijn *Springtime in Budapest*, een drama van Félix Máriássy, waarin voor het eerst de Hongaarse Holocaust aan de orde kwam, en Zoltán Fábri's baanbrekende *Merry-Go-Round*, die Hongarije weer op de wereldkaart van de film zette met de suggestieve vertolkingen van Mari Törőcsik en Imre Soós en de vernieuwende visuele wereld. Deze bloeiperiode werd onderbroken door de revolutie van 1956 en de represailles die daarop volgden, wat ook blijkt uit de films die in die tijd verboden werden.

Somewhere in Europe (dir.: Géza Radványi, 1947), Zsuzsa Bánki and Miklós Gábor. Photo: Sándor Csépany / NFI – Film Archive

Somewhere in Europe (dir.: Géza Radványi, 1947), the children. Photo: Sándor Csépany / NFI – Film Archive

Treasured Earth (dir.: Frigyes Bán, 1948) Lajos Kelemen and Ádám Szirtes, with Tibor Molnár on the ground. Photo: Sándor Csépany / NFI – Film Archive

Mickey Magnate (dir.: Márton Keleti, 1948) Árpád Latabár, Ági Mészáros, Kálmán Latabár. Photo: Sándor Csépany / NFI – Film Archive

Ludas Matyi (Nádasdy Kálmán, Ranódy László, 1949) A címszerepben Soós Imre. Képkocka a filmből. NFI – Filmarchívum

Mattie the Goose-Boy (Kálmán Nádasdy, László Ranódy, 1949) Title role: Imre Soós. Film still. NFI – Film Archive

Liliomfi (dir.: Károly Makk, 1954) – 6.26 million viewers. Marianne Krencsey and Iván Darvas. Photo: NFI – Film Archive

Springtime in Budapest (dir.: Félix Máriássy, 1955) Zsuzsa Gordon. Photo: Éva Kristóf / NFI – Film Archive

Hit and Run (dir.: Viktor Gertler, 1955) Violetta Ferrari. Photo: Éva Kristóf / NFI – Film Archive

Poster of *Merry-Go-Round* by Zoltán Fábri. Poster: István Köpeczi Bócz / NFI – Film Archive

Zoltán Fábri's set designs for *Merry-Go-Round*. Property of Péter Fábri.

Merry-Go-Round (dir.: Zoltán Fábri, 1955) Manyi Kiss, Mari Törőcsik and Béla Barsi and Ádám Szirtes.
Photo: Teréz Schandl / NFI – Film Archive

Professor Hannibal dir.: (Zoltán Fábri, 1956) In the role of Béla Nyúl: Ernő Szabó. Photo: Tibor Inkey / NFI – Film Archive

Professor Hannibal. Director Zoltán Fábri at the shot. Photo: Tibor Inkey / NFI – Film Archive

BLOCKBUSTERS

In het midden van de jaren zeventig werden de kijkcijfers van de films die door de staatsstudio's vanaf de nationalisatie tot dan toe werden geproduceerd, samengevat, en slechts één van de top tien werd na 1960 gemaakt.

Mickey Magnate (dir.: Márton Keleti, 1949) – 9.53 million viewers. NFI – Film Archive

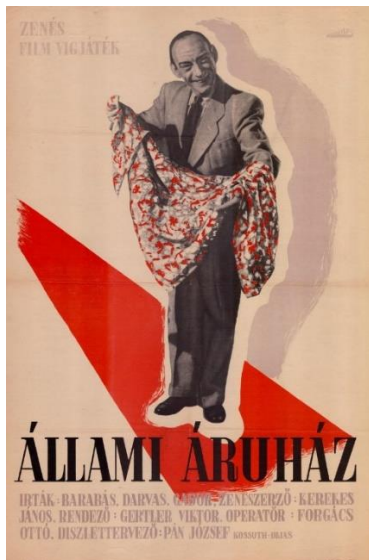
Poster of *Liliomfi* by Károly Makk. Poster: István Köpeczi Bócz / NFI – Film Archive

Rákóczi's Lieutenant (dir.: Frigyes Bán, 1953) – 6.72 million viewers. Poster: Jeckel / NFI – Film Archive

State Department Store (dir.: Viktor Gertler, 1952) – 6.43 million viewers. NFI – Film Archive

Leila and Gábor (dir.: László Kalmár, 1955) – 6.86 million viewers. / Photo: Gábor Kovács. NFI – Film Archive

The Man with the Golden Touch. (dir.: Viktor Gertler, 1962.) Juci Komlós, Zoltán Latinovits, András Csorba and Ildikó Pécsi. – 5.97 million viewers. Photo: György Gadányi / NFI – Film Archive

Marianne Krencsey and Gyula Benkő in *Fatia Negra* (dir.: Frigyes Bán, 1959) – 5.51 million viewers.
Photo: Tibor Inkey / NFI – Film Archive

Jaren van opening en succes (1957-1968)

Kádár's programma van consolidatie resulteerde ook in de verslapping van het cultuurbeleid. De decentralisatie van het filmmaken en de culturele openstelling hadden een positief effect op de kunstenaars van de jaren zestig die op zoek waren naar nieuwe manieren van expressie. De vernieuwing van de Hongaarse film had twee bronnen. Regisseurs die aan het begin van het decennium opkwamen, gaven met hun korte films - voor een belangrijk deel te danken aan de pas opgerichte Béla Balázs Studio - opnieuw vorm aan de scène, spoedig gevolgd door hun eerste speelfilms. Tegelijkertijd sloegen ook enkele leden van de middengeneratie wegen in die leken op die van de jonge generatie. De programmatische film voor beginnende regisseurs was *Current* (1963) van István Gaál, gevolgd door *The Age of Daydreaming* (1964) en *Father* (1966) van István Szabó, *Ten Thousand Suns* (1965) van Ferenc Kósa, en *The Uproven Stone* (1968) van Sándor Sára. De vernieuwende inspanningen van de oudere generatie werden vertegenwoordigd door *Cantata* (1963) en *The Round-Up* (1965) van Miklós Jancsó, *Twintig uur* (1965) van Zoltán Fábri en *Koude dagen* (1966) van András Kovács. Dit tijdperk was ook de bloeitijd van de mainstreamfilms. De bioscopen werden overspoeld met grootse adaptaties van literaire klassiekers en hilarische komedies. Het was in dit decennium dat *The Man with the Golden Touch* (Viktor Gertler, 1962), *Men and Banners* (Zoltán Várkonyi, 1965), of *The Corporal and the Others* (Márton Keleti, 1965) werden geproduceerd.

"De uitgezonden werkelijkheid"

Na de revolutie van 1956 schakelde de nieuwe leiding, om haar macht te consolideren, enerzijds genadeloos haar tegenstanders uit, terwijl ze anderzijds probeerde een zo groot mogelijk deel van de samenleving aan haar kant te krijgen. Zij wilden dit bereiken door de levensstandaard te verhogen en - na verloop van tijd - de politiek-ideologische speelruimte zorgvuldig uit te breiden. Binnen bepaalde grenzen gaven zij ruimte aan kritische stemmen en boden zij toegang tot niet-marxistische intellectuele stromingen. De televisie-uitzendingen, die in deze jaren werden gelanceerd, kunnen worden beschouwd als een welvaartsmaatregel, maar ook als een symbool van het openen van deuren naar de wereld, zodat het niet toevallig is dat verschillende films uit die tijd het thema televisie dragen.

Nieuwe stemmen - Modernisme

De kennismaking met baanbrekende stukken van de moderne Europese film en de verslapping van de voorheen gecentraliseerde productiestructuur hadden een bevrijdend effect op de Hongaarse kunstenaars. De overgang naar de nieuwe periode werd ingezet door de oprichting van de Béla Balázs Studio. De eerste generatie bestond uit de klas van Félix Máriássy aan de Academie en de jongeren om hen heen. Het succes van de films die zij hier maakten, effende hun weg naar speelfilms. Hun keuze van onderwerpen was ingegeven door zelfbepaling. Ze onderzochten de relatie tussen traditie en moderniteit, stad en dorp, individu en politiek, terwijl hun werken werden

Auntie Who Was Respectable (dir.: Frigyes Mamcserov, 1962) Antal Páger and Manyi Kiss. Photo: Alice Inkey / NFI – Film Archive

A Houseful of Bliss (dir.: János Herskó, 1960), Kaló Flórián. Fotó: Réger Endre / NFI – Film Archive

The Corporal and the Others, Imre Sinkovits Imre, Iván Darvas. Photo: András Szomszéd / NFI – Film Archive

Photo Haber (dir.: Zoltán Várkonyi, 1963). Poster: Lajos Görög / NFI – Film Archive

A Sunday Romance (dir.: Imre Fehér, 1957) Margit Bara, Iván Darvas. Photo: Tibor Inkey / NFI – Film Archive

At Midnight (dir.: György Révész, 1957). Poster: Imre Somorjai / NFI – Filmarchívum

Anna (dir.: Zoltán Fábri, 1958), Mari Törőcsik. Photo: Tibor Inkey / NFI – Film Archive

The House Under the Rocks (dir.: Károly Makk, 1958), Irén Psota, Margit Bara, János Görbe. Photo: János Oláh / NFI – Film Archive

The Fanatics (dir.: Károly Makk, 1961), György Páros, Ádám Szirtes. Photo: János Oláh / NFI – Film Archive

Cantata (dir.: Miklós Jancsó, 1963), Zoltán Latinovits. Photos: Imre Rajnógel / NFI – Film Archive

Current (dir.: István Gaál, 1963), Mariann Moór, Gyula Szersén, Andrea Drahota, András Kozák.
Photo: Imre Rajnógel / NFI – Film Archive

Current, Istvánné Zsipi. Photo: Imre Rajnógel / NFI – Film Archive

My Way Home (dir.: Miklós Jancsó, 1964), Szergej Nyikonyenko, András Kozák. Photo: András Szomszéd / NFI – Film Archive

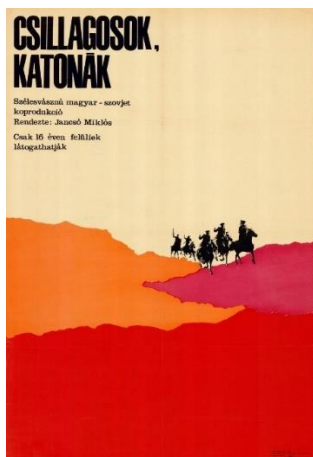
Twenty Hours (dir.: Zoltán Fábri, 1965), János Görbe, József Horváth. Photo: Alice Inkey / NFI – Film Archive

The Round-Up (dir.: Miklós Jancsó, 1965). Photo: Tibor Inkey / NFI – Film Archive

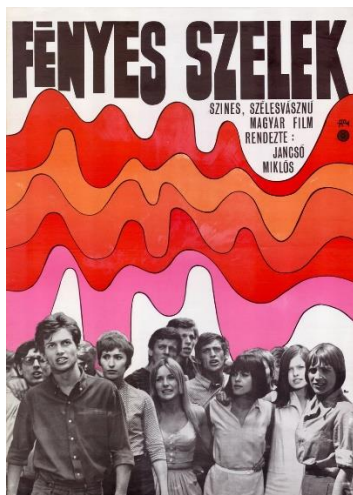
The Red and the White (dir.: Miklós Jancsó, 1967). Poster: NFI – Film Archive

The Red and the White. Photo: Tibor Inkey / NFI – Film Archive

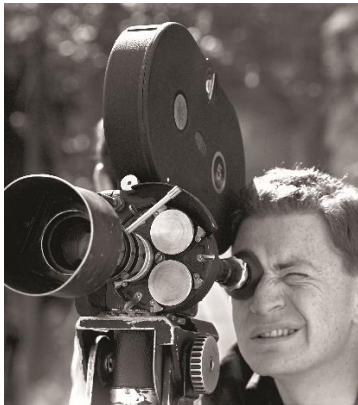
The Confrontation (dir.: Jancsó Miklós, 1968). Poster: Antal Révész, Judit Wigner / NFI – Film Archive

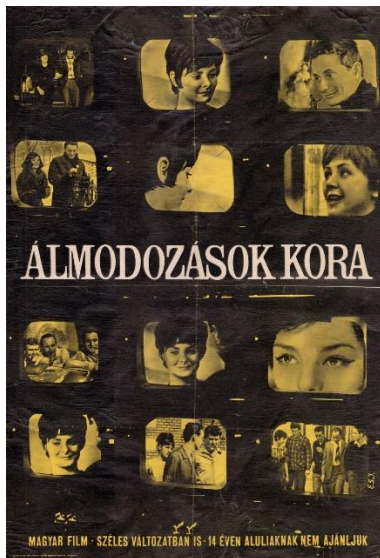
Shooting of *The Confrontation*: Zsolt Kézdi-Kovács assistant director, Tamás Somló cinematographer, Miklós Jancsó director, Andrea Drahota actress. NFI – Film Archive

The Age of Daydreaming (dir.: István Szabó, Fotó: Réger Endre / NFI – Filmarchívum

The Age of Daydreaming (dir.: István Szabó, 1964). Poster: Sándor Erneyi / NFI – Film Archive

Father (dir.: István Szabó, 1966), Miklós Gábor. Photo: Gyula Szóvári / NFI – Film Archive

Father (dir.: István Szabó, 1966), András Kozák, Béla Asztalos, András Bálint, Katalin Sólyom. Photo: Gyula Szóvári / NFI – Film Archive

Cold Days (dir.: András Kovács, 1966) Ádám Szirtes, Zoltán Latinovits, Iván Darvas, Tibor Szilágyi. Photo: András Szomszéd / NFI – Film Archive

Ten Thousand Suns (dir.: Ferenc Kósa, 1965). Photo: Endre Réger / NFI – Film Archive

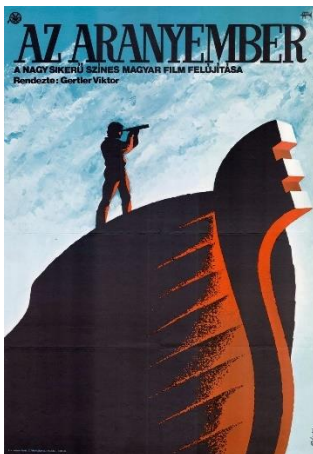
The Uptthrown Stone (dir.: Sándor Sára, 1968), Todor Todorov, Lajos Balázsovits, Nadesda Kazassian
Photo: István Lugossy István / NFI – Film Archive

Shooting of *The Uptthrown Stone*: actor Lajos Balázsovits, writer-director-producer Sándor Sára.
Photo: NFI – Film Archive

The Man with the Golden Touch (dir.: Viktor Gertler, 1962). Poster: László Bánki / NFI – Film Archive

The Last Nabobs (dir.: Zoltán Várkonyi, 1966), Sándor Suka, Ilona Medveczky, Ferenc Bessenyei, Iván Darvas. Photo: Tibor Inkey / NFI – Film Archive

The Last Nabobs (dir.: Zoltán Várkonyi, 1966), Éva Ruttkai, Vera Venczel, István Kovács. Photo: Tibor Inkey / NFI – Film Archive

The Lost Talisman (dir.: Zoltán Várkonyi, 1968), Péter Benkő, Vera Venczel, Tibor Bitskey. Photo: Tibor Inkey / NFI – Film Archive

Costume design by Fanni Kemenes for *The Lost Talisman*. NFI – Film Archive

